



TBMM
HALKLARIN EŞİTLİK VE DEMOKRASİ PARTİSİ
GRUP BAŞKANLIĞI

Sayı : 13925
Tarih : 16-09-2025

10/3113

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Diyarbakır ili Kulp ilçesi ile Batman ili Sason ilçesi arasında bulunan Dicle Havzası ve Zorê Çayı üzerinde planlanan HES, GES ve maden projelerinin, bölgenin ekosistemi, su kaynakları, tarımsal üretimi, yerel halkın sosyal ve ekonomik yaşamı ile kültürel mirası üzerindeki etkilerinin araştırılması; bu projelerin uygulanma süreçlerindeki iddia edilen usulsüzlüklerin incelenerek alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla Anayasa'nın 98'inci ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 104'üncü ve 105'inci maddeleri uyarınca Meclis araştırması açılmasını arz ve teklif ederiz.

Serhat Eren
Diyarbakır Milletvekili

GEREKÇE

Türkiye'nin en kritik su havzalarından Dicle Havzası, son yıllarda baraj, HES, GES, madencilik ve petrol arama projeleri nedeniyle ağır bir baskı altındadır. Diyarbakır'ın Kulp ve Batman'ın Sason ilçeleri yarı kurak iklim koşulları altında su kıtlığı riskiyle karşı karşıyayken, enerji ve rant odaklı politikalar bölgenin ekolojik dengesini geri dönüşsüz biçimde zedelemektedir. Sason'daki işletmede olan HES'ler, Kulp'taki maden ocakları ve petrol sondajları ile Zorê Çayı üzerinde planlanan yeni projeler; su rejimini bozarak tarımsal üretimi, temiz suya erişimi ve yerel ekonomik yaşamı tehdit etmektedir. Bölge; sebzeçilik, meyvecilik, ceviz-fıstık üretimi ve arıcılık gibi faaliyetleri doğrudan akarsuya bağlı mikroklima sayesinde sürdürmektedir. Akışın kesilmesi ya da zamanlamasının değiştirilmesi, verimi düşürmekte; derelerin kuruması içme-kullanma suyu krizlerini tetiklemektedir.

Zorê Vadisi, çevresindeki barajlarla kuşatılmış havzada yaban hayatının ve sucul ekosistemin sığınma alanıdır. Burada su tutma ve yönlendirme uygulamaları en az bin dönüm verimli tarım arazisi ile dört bin dönüm ormanlık alanın sular altında kalmasına, balık popülasyonlarının ve endemik türlerin yaşam döngülerinin kesintiye uğramasına yol açacaktır. Bu yıkım, yalnızca çevresel değil; aynı zamanda sosyo-kültürel bir çöküştür: Tarım ve hayvancılıkla geçinen halkın göçe zorlanması, yerleşimlerin boşalması ve geleneksel üretim bilgisinin kaybı demografik yapıyı ve kültürel sürekliliği tehdit etmektedir.

Hukuki-idari süreçler ise ciddi soru işaretleri barındırmaktadır. Metin HES'in ÇED olumlu kararının yargı tarafından iptal edilmesine karşın revize edilerek yeniden onaylanması, bilirkişi heyetlerinin değiştirilmesiyle bilimsel temelden uzak raporların karar süreçlerine esas kılınması ve halkın itirazlarının görmezden gelinmesi; denetim mekanizmalarındaki zafiyeti somut biçimde ortaya koymaktadır. Bazı projelerde raporların "kaybolduğu" yönündeki beyanlar, idari süreçlerin şeffaflığı açısından kabul edilemez bir tabloyu işaret eder. Bu çerçevede, Dicle Havzası ve Zorê Çayı üzerindeki projelerin bugüne kadarki ÇED süreçleri, onay ve denetim kararları ayrıntılı biçimde incelenmeli; yöre halkının görüşlerinin sistematik olarak dışlanıp dışlanmadığı ve kamu kurumlarının tarafsız davranıp davranmadığı açığa kavuşturulmalıdır. Yine Metin HES başta olmak üzere, yargıya taşınan projelerin dosyalarında bilirkişi raporlarının değiştirilmesi iddiası, Danıştay aşamaları ve yargı kararlarının uygulanma durumu somut olarak saptanmalıdır.

Sorun yalnızca prosedürlere indirgenemez; projelerde görev alan şirket ve kişiler yönünden de liyakat ve uygunluk denetimi şarttır. Sahte uzmanlıkla düzenlenmiş ÇED raporlarının bulunduğu vakalar, yalnız tekil bir skandal değil, sistem sorunu ihtimalini düşündürmektedir. Bu kişilerin hangi projelerde rol aldığı ve bu projelerin karar süreçlerine etkisi bütünüyle ortaya çıkarılmalıdır.

Bir diğer hayati başlık, su kaynaklarının ticarileştirilmesidir. HES'lerle birlikte su kullanım hakkının fiilen özel sektöre devri, yerel halkın ve ekosistemin suya erişimini kısıtlayan sonuçlar doğurmaktadır. Su, bir piyasa metaı değil, kamusal bir haktır; bu hak ihlallerini önleyecek düzenlemeler ve idari mekanizmalar ivedilikle belirlenmelidir. Ayrıca Silvan Barajı örneğinde görüldüğü üzere, barajların yalnızca enerji ve sulama için değil, kaya gazı gibi fosil yakıt

Çıkarım faaliyetlerine altyapı oluşturacak şekilde çok amaçlı kullanılması'nın kamu yararı ve çevresel etkileri açıklığa kavuşturulmalıdır.

Tüm bu tabloda yerel halkın maruz kaldığı mağduriyetler kamulaştırma süreçlerinin adil yrtlp yürütülmediği, ekonomik ya da idari baskılarla ge zorlanma, kültürel miras alanlarının tahribi nesnel verilerle tespit edilmelidir. Hasankeyf ve Geliy Goderne gibi alanlarda yaşananlar, sorumluluk zincirinin belirlenmesi gereken ibretlik örneklerdir.

Anayasa'nın 56. maddesi herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkını güvence altına alır ve devlete çevreyi koruma devi yükler. Dicle Havzası rneğinde üretilmesi hedeflenen enerji miktarı ile yol açılan ekolojik-toplumsal bedel kıyaslandığında, kamu yararı geriye düşmektedir. Üstelik "temiz enerji" söylemiyle meşrulaştırılan kimi girişimler, fiiliyatta fosil yakıt çıkarımını besleyen bir bütünün parçasına dönüşmekte; su hakkını ve ekolojik dengeyi zedelemektedir.

Bu nedenlerle, Dicle Havzası'ndaki projelerin çevresel, toplumsal, hukuki ve yönetsel boyutlarının TBMM tarafından kapsamlı biçimde incelenmesi zorunludur. Açılacak bir Meclis Araştırması; ÇED ve denetim süreçlerindeki usulsüzlükleri, yargı kararlarının uygulanma durumunu, şirket ve "uzman" yeterliliklerini, suyun ticarileştirilmesinden doğan hak ihlallerini ve yerel halkın uğradığı zararları bütünlüklü olarak ortaya koyacak; böylece su hakkını ve evre hakkını koruyan, uzun vadeli kamu yararı ve sürdürülebilirlik ilkeleriyle uyumlu enerji politikalarının geliştirilmesine zemin hazırlayacaktır.

1	N		
2	ÇİÇEK OTLU	İSTANBUL	C. Otlm
3	HAKKI SARUHAN OLUÇ	ANTALYA	Saruhan Olun
4	HALİDE TÜRKOĞLU	DİYARBAKIR	Halide
5	ÖZGÜL SAKİ	İSTANBUL	Ozal
6	AYŞEGÜL DOĞAN	ŞIRNAK	Ayşegül
7	MEHMET RÜŞTÜ TIRYAKİ	BATMAN	Mehmet
8	ZÜLKÜF UÇAR	VAN	Zülküf
9	KAMURAN TANHAN	MARDİN	Kamuran
10	HÜSEYİN OLAN	BİTLİS	Huseyin
11	SEVİLAY ÇELENK ÖZEN	DİYARBAKIR	Sevilay
12	YILMAZ HUN	İĞDIR	Yilmaz
13	ÖZNUR BARTİN	HAKKARİ	Öznur
14	ÖMER ÖCALAN	ŞANLIURFA	Ömer
15	NEJLA DEMİR	AĞRI	Nejla
16	FERİT ŞENYAŞAR	ŞANLIURFA	Ferit
17	CEYLAN AKÇA CUPOLO	DİYARBAKIR	Ceylan
18	İBRAHİM AKIN	İZMİR	İbrahim
19	KEZBAN KONUKÇU	İSTANBUL	Kezban
20	MAHMUT DİNDAR	VAN	Mahmut